

Het belang van door kleine rechtspersonen gepubliceerde jaarrapporten voor banken

Jan Vermetten

SAMENVATTING In dit artikel wordt verslag gedaan van een onderzoek naar de mate waarin financiële jaarrapporten die kleine rechtspersonen deponeren bij de Kamer van Koophandel, voorzien in de informatiebehoeften van kredietverstrekkers binnen banken. Hieruit blijkt dat de huidige wet- en regelgeving inzake inrichtings- en publicatievereisten van jaarrapporten van kleine rechtspersonen dusdanig beperkt is dat daarmee onvoldoende wordt voorzien in de informatiebehoeften van bovengenoemde kredietverstrekkers. Deze kredietverstrekkers voorzien voornamelijk in hun informatiebehoeften door rechtstreeks contact met kleine rechtspersonen. Hierbij spelen financiële jaarrapporten een belangrijke rol en wordt grote waarde gehecht aan de betrokkenheid van een accountant.

1 Inleiding

In Nederland is door de wetgever bepaald dat rechtspersonen zoals NV's en BV's jaarlijks een financieel jaarrapport dienen te deponeren bij het handelsregister. Naarmate de omvang¹ van een rechtspersoon afneemt, heeft minder informatie te worden verstrekt in deze jaarrapporten. Voor kleine rechtspersonen² beperkt de publicatieplicht zich tot het deponeren van een jaarrapport bestaande uit een beperkte balans met een summiere toelichting. In de wetgeving is opgenomen dat grote en middelgrote rechtspersonen controleplichtig zijn, dat wil zeggen dat de jaarstukken door een onafhankelijke deskundige op het vereiste inzicht moeten worden gecontroleerd. Kleine rechtspersonen zijn echter vrijgesteld van deze controleplicht, waardoor de getrouwheid van jaarrapporten van kleine rechtspersonen niet zonder meer vast staat.

Drs. J.C.M. Vermetten RA is werkzaam als assistant-manager bij PricewaterhouseCoopers Accountants NV te Breda.

De vraag die naar aanleiding hiervan kan worden gesteld, is of jaarrapporten die kleine rechtspersonen deponeren bij het handelsregister voldoen aan de informatiebehoeften van gebruikers. Deze jaarrapporten bevatten namelijk een beperkte hoeveelheid informatie, waarvan het getrouwe beeld niet altijd is vastgesteld door een onafhankelijke deskundige. Daarnaast speelt het tijdigheidsaspect ook een rol, aangezien rechtspersonen, zoals vastgelegd in artikel 2:394 lid 3 BW, de gelegenheid hebben tot uiterlijk dertien maanden na afloop van het boekjaar de jaarrekening openbaar te maken.

Om een antwoord te krijgen op bovengenoemde vraag, is een onderzoek gehouden onder kredietverstrekkers binnen banken. Daarbij zijn allereerst de informatiebehoeften van deze gebruikersgroep in kaart gebracht door de mate waarin gebruikgemaakt wordt van diverse informatiebronnen te onderzoeken. Vervolgens is onderzocht in hoeverre financiële jaarrapporten voorzien in deze informatiebehoeften. Tevens is hierbij aandacht besteed aan de rol van de accountant bij het aanleveren van informatie door kleine rechtspersonen. Uitgangspunt bij dit onderzoek is dat van de gebruikersgroepen van financiële jaarrapporten van kleine rechtspersonen, de vermogenverschaffers veelal als belangrijkste worden aangemerkt. Aangezien bij kleine rechtspersonen de directie en aandeelhouders vaak dezelfde personen zijn, zal het financiële jaarrapport een minder belangrijke rol spelen voor deze gebruikersgroep.

In paragraaf 2 wordt allereerst ingegaan op verwante onderzoeken uit het verleden, waarna in paragraaf 3 het doel en de opzet van het onderzoek worden behandeld. Paragraaf 4 geeft de resultaten van het onderzoek weer. Het artikel wordt afgesloten met conclusies en aanbevelingen.

2 Verwant onderzoek

Onderzoeken gericht op de functie van externe verslaggeving door kleine rechtspersonen bij kredietbeslissingen zijn schaars, vaak niet recent en niet gericht op de Nederlandse situatie. Het meest recente onderzoek naar de informatiebehoeften van kredietverstrekkers binnen banken in Nederland is het onderzoek van Bollen (1991). Het doel van dit onderzoek was het verkrijgen van inzicht in de percepties van banken met betrekking tot de functie van externe financiële verslaggeving door middelgrote ondernemingen bij kredietbeslissingen. Tevens is hierbij aandacht geschonken aan de rol van de accountant bij de informatieverstrekking van de onderneming aan de bank. Dit onderzoek is uitgevoerd door middel van een schriftelijke enquête in de periode april-juni 1990. De resultaten geven aan dat bij kredietaanvragen van middelgrote ondernemingen de jaarstukken een belangrijke bron van informatie voor de bank zijn en dat de jaarstukken op het gebied van betrouwbaarheid, relevantie, begrijpelijkheid en vergelijkbaarheid hoog scoren ten opzichte van alternatieve informatiebronnen. Slechts op het punt van tijdigheid scoort de jaarrekening slecht. Over de kwaliteit van de door middelgrote ondernemingen geleverde jaarstukken zijn banken doorgaans tevreden, al lijkt met name het directieverslag voor verbetering vatbaar. Ook aan de aanwezigheid van een accountantsverklaring wordt door de meeste respondenten veel belang gehecht (Bollen, 1997). In hoeverre respondenten de wettelijke deelvrijstellingen voor kleine en middelgrote ondernemingen als nadelig beoordelen, is onduidelijk. Wel is duidelijk dat als gevolg van het feit dat er minder alternatieve bronnen van informatie zijn naarmate de onderneming kleiner is, het voor banken moeilijker en dus duurder wordt de in de jaarstukken ontbrekende informatie via alternatieve wegen te verkrijgen (Bollen, 1997).

In minder recent internationaal onderzoek van Stanga en Tiller (1983) wordt geconcludeerd dat de informatiebehoeften van kredietverstrekkers bij kleine ondernemingen niet afwijken van grote ondernemingen. Morris en Omrod (1989) stellen in hun onderzoek vast dat kredietanalisten bij een beperkte publicatieplicht van kleine ondernemingen zeer moeilijk en slechts gedeeltelijk alternatieve informatiebronnen kunnen vinden. Uit onderzoek van Berry, Citron en Jarvis (1987) blijkt dat bij kredietbeoordeling een groot aantal informatiebronnen wordt geraadpleegd en dat naarmate de omvang van de onderneming afneemt, de financiële jaarstuk-

ken van de onderneming een belangrijkere rol gaan spelen.

Uit onderzoek naar de betrokkenheid van de accountant bij de aanlevering van informatie van ondernemingen aan banken concludeert Bakker (1990) dat financiële jaarstukken van ondernemingen die niet zijn voorzien van een accountantsverklaring door bankmedewerkers als minder betrouwbaar worden aangemerkt. Uit onderzoek van Innes (1990) blijkt eveneens dat de accountantsverklaring een duidelijke rol speelt bij de beoordeling van kredietaanvragen.

3 Doel en opzet van het onderzoek

Het in dit artikel te bespreken onderzoek heeft tot doel inzicht te krijgen in de percepties van kredietverstrekkers binnen banken met betrekking tot de functie van door kleine rechtspersonen gedeponeerde jaarrapporten bij de Kamer van Koophandel bij kredietbeslissingen. Het onderzoek is uitgevoerd door middel van een schriftelijke enquête, in de periode mei-juni 2002. Het enquêteformulier is gericht aan de afdeling kredietverstrekking midden- en kleinbedrijf. In de begeleidende brief wordt de anonimiteit en vertrouwelijkheid van de door de respondenten verstrekte informatie gegarandeerd.

3.1 Samenstelling van de steekproef

In Nederland zijn zo'n zeventig banken actief met, naast een veel groter aantal kleinere bankfilialen, in totaal 736 administratief onafhankelijke bankkantoren³. Het onderzoek is beperkt tot deze administratief onafhankelijke bankkantoren, aangezien uit interviews met bankmedewerkers voorafgaand aan het opstellen van de enquête is gebleken dat bij een aantal banken de kleinere bankfilialen niet zelfstandig bevoegd zijn kredieten te verstrekken aan kleine rechtspersonen.

3.2 Responsgegevens

In tabel 1 zijn de responsgegevens van de enquête aangegeven. Daaruit blijkt dat de enquête een bruikbare response van 48,44% heeft opgeleverd. Een dergelijk responspercentage verhoudt zich zeer goed in vergelijking met andere onderzoeken onder banken. Onderzoeken van Abdel-khalik (1973), Benjamin en Stanga (1977), Stanga en Tiller (1983), Morris en Omrod (1989) en Bollen (1996b) behaalden responspercentages van respectievelijk 35%, 34,6%, 57,5%, 37% en 42,55%.

De respondenten zijn werkzaam als bankmedewerker (43%), hoofd kredietverstrekkers midden- en klein-bedrijf (28%), accountmanager (18%), bedrijvenadviseur (8%) of directeur (3%). Het aantal jaren ervaring per respondent bedraagt gemiddeld 14,32 jaar.

4 Onderzoeksresultaten

In deze paragraaf worden de resultaten van het onderzoek gepresenteerd. Hierbij wordt achtereenvolgens ingegaan op:

- het gebruik van (financiële) informatie;
- de rol van de accountant;
- het gebruik van informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel.

Tabel 1. Responsgegevens enquête

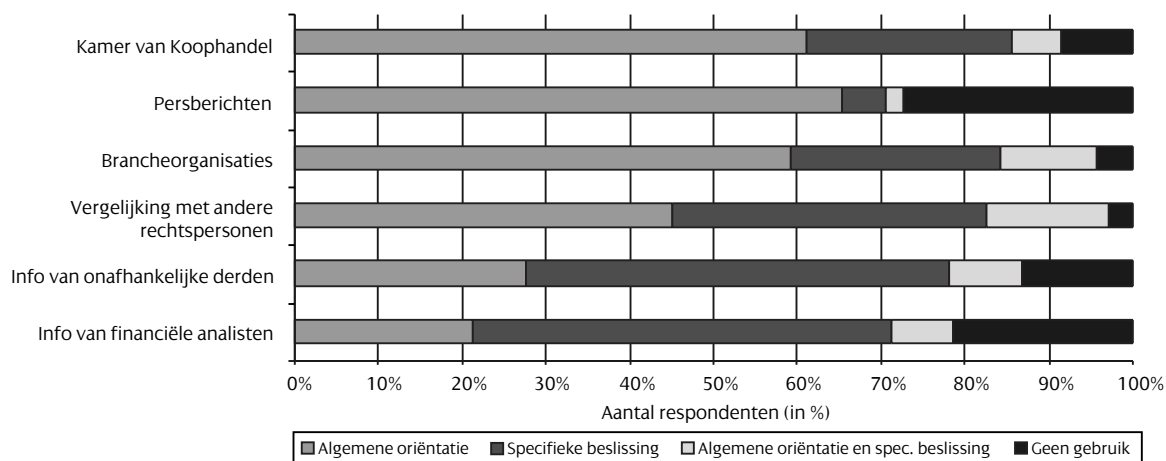
Responsgegevens banken

Omvang oorspronkelijke steekproef	736	
Enquêtes retour afzender	32	
Omvang definitieve steekproef	704	
Totale response	341	48,44%

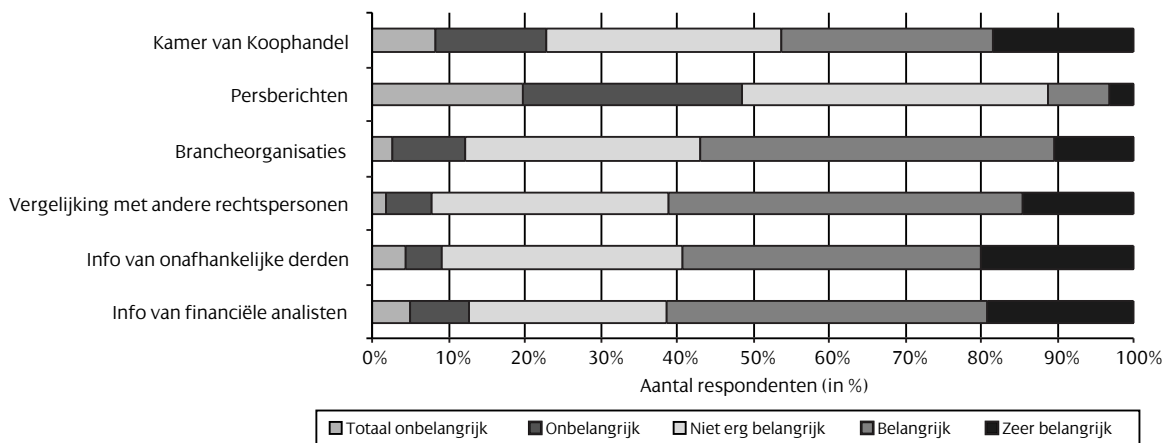
4.1 Het gebruik van (financiële) informatie

Door middel van de enquête is het gebruik van diverse bronnen van (financiële) informatie voor kredietverstrekkers binnen banken in kaart gebracht. Hierbij is

Figuur 1. Het gebruik van bronnen van openbare informatie

Figuur 2. Het belang van bronnen van openbare informatie

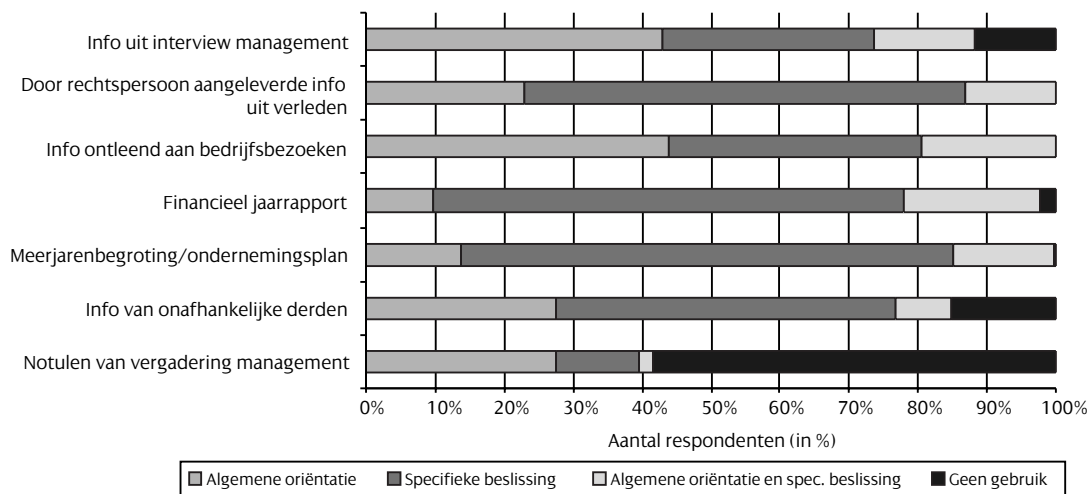
achterhaald welke verschillende bronnen van informatie worden gebruikt en met welk doel ze worden gebruikt: ter algemene oriëntatie dan wel ten behoeve van de ondersteuning van een specifieke beslissing zoals het toekennen van krediet. Daarnaast is het belang in kaart gebracht dat de respondenten hechten aan de verschillende informatiebronnen en of er een significant verband bestaat tussen het doel en het belang van een informatiebron.

Uit figuur 1 blijkt dat alle aangegeven bronnen van openbare informatie in hoge mate door banken worden gebruikt: het aantal scores in de categorie 'geen

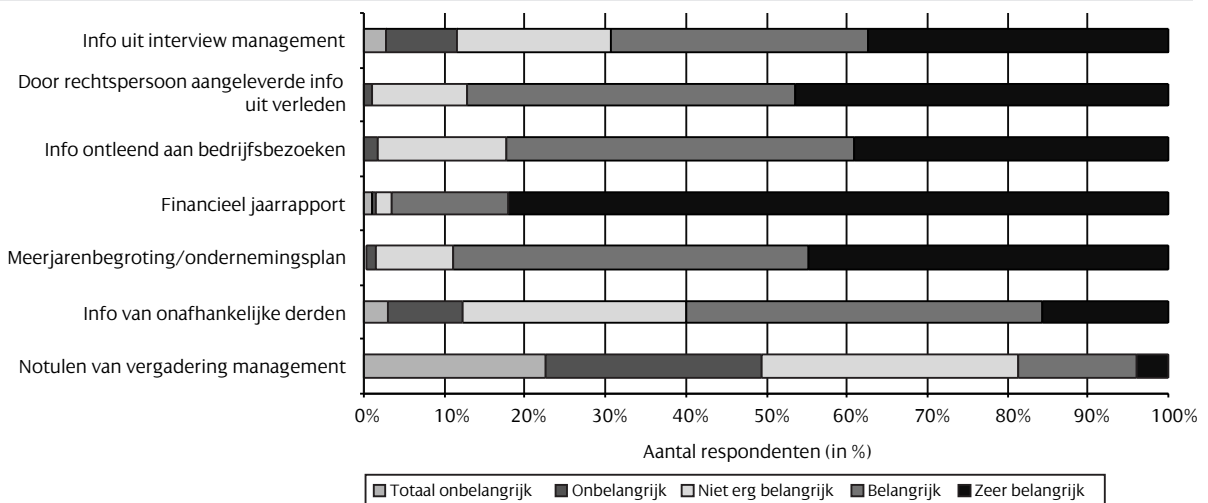
gebruik' is steeds laag. Het doel waarvoor de informatie wordt gebruikt, varieert per informatiebron.

Uit figuur 2 blijkt dat de informatiewaarde van de verschillende bronnen van openbare informatie onderling varieert. Het grootste belang wordt toegekend aan vergelijkingen met andere rechtspersonen met een gemiddelde score van 3,66 (variantie 0,75) op een schaal van 1 tot 5⁴. Opmerkelijk is de variantie in het belang dat wordt toegekend aan informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel. De gemiddelde score bedraagt hier 3,34 met een variantie van 1,38.

Figuur 3. Het gebruik van bronnen van niet-openbare informatie

Figuur 4. Het belang van bronnen van niet-openbare informatie

Er bestaat een significant verband tussen het doel waarvoor een bron van openbare informatie wordt gebruikt en het belang dat aan deze bron wordt gehecht. Naarmate informatie meer wordt gebruikt ter ondersteuning van specifieke beslissingen, wordt er meer belang aan toegekend. Dit verband wordt aangetoond met een betrouwbaarheid van 99,5% door middel van de chi-kwadraattoets. Voor alle informatiebronnen ligt de χ^2 -waarde ver boven de kritische grens van 32,80⁵.

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de informatiebehoefte van kredietverstrekkers binnen banken afhankelijk zijn van de omvang van het aangevraagde krediet. Naarmate de omvang van het aangevraagde krediet toeneemt, neemt ook de informatiebehoefte van banken toe. Met de stelling: 'De informatiebehoefte neemt toe naarmate de omvang van het aangevraagde krediet toeneemt', is ruim 73% van de respondenten het eens of geheel eens. De gemiddelde score is hier 3,90 (variantie 1,23).

Figuur 3⁶ geeft inzicht in het gebruik van bronnen van niet-openbare informatie. Deze worden alle in hoge mate door banken gebruikt, met uitzondering van de notulen van vergaderingen van het management.

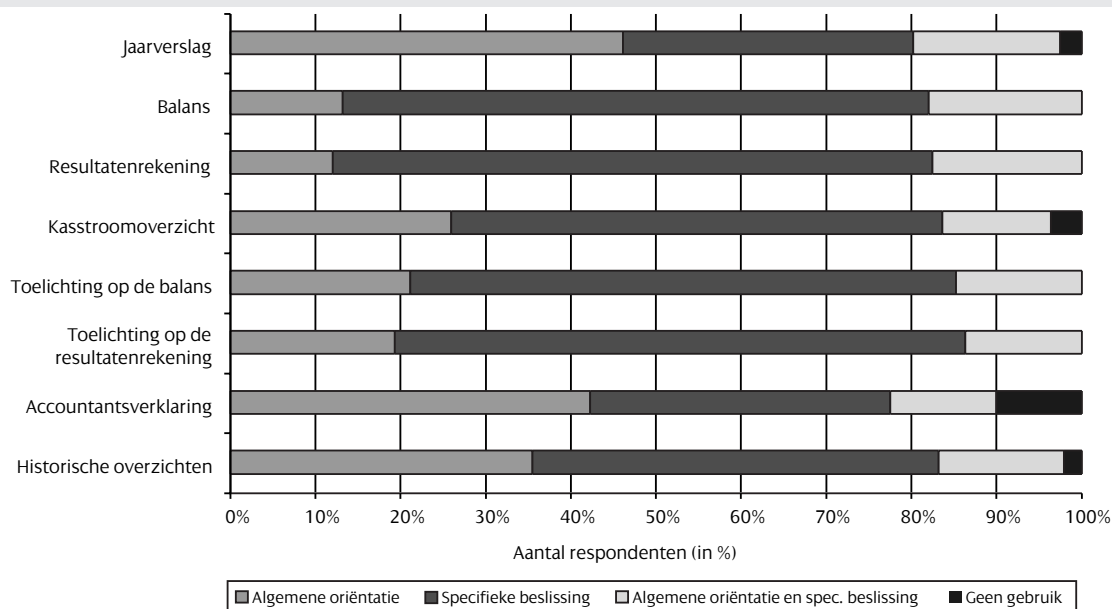
Aan bronnen van niet-openbare informatie wordt veel belang toegekend, zoals blijkt uit figuur 4. De informatiebron waaraan de respondenten het grootste belang toekennen, is het financieel jaarrapport (gemiddelde score 4,76; variantie 0,36). Tevens wordt

een groot belang toegekend aan de door de rechtspersoon aangeleverde informatie uit het verleden (gemiddelde score 4,33; variantie 0,51), de meerjarenbegroting/ondernemingsplan (gemiddelde score 4,32; variantie 0,52) en informatie ontleend aan bedrijfsbezoeken (gemiddelde score 4,20; variantie 0,58).

Ook hier is een significant verband te onderkennen tussen het doel waarvoor de informatie wordt gebruikt en het belang dat eraan wordt toegekend. Dit verband wordt aangetoond met een betrouwbaarheid van ten minste 95,0% door middel van de chi-kwadraattoets⁷.

Zoals blijkt uit figuur 4 wordt veel belang gehecht aan het financiële jaarrapport. Alle onderdelen van het jaarrapport worden dan ook in hoge mate door banken gebruikt (zie figuur 5). Het doel waarvoor de informatie wordt gehanteerd verschilt sterk per onderdeel. Met name de resultatenrekening, de balans en de toelichting op beide worden voornamelijk gebruikt voor het nemen van specifieke beslissingen. Aan de onderdelen van het jaarrapport wordt relatief veel belang toegekend (zie figuur 6). De onderdelen van de jaarrekening steken boven de andere onderdelen uit. Aan de accountantsverklaring en de historische overzichten wordt relatief het minste belang gehecht, maar ook voor deze onderdelen van het jaarrapport liggen de gemiddelde scores hoog (respectievelijk 3,55 en 3,85, met een variantie van respectievelijk 1,24 en 0,87).

Figuur 5. Het gebruik van onderdelen van het jaarrapport

Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat het aanleveren van extra informatie, naast de door de bank opgevraagde informatie, niet tot gunstigere kredietvoorwaarden leidt. Het aanleveren van informatie waarvan de betrouwbaarheid is vastgesteld, kan echter volgens 70% van de respondenten wel leiden tot gunstigere kredietvoorwaarden.

4.2 Rol van de accountant

Kleine rechtspersonen zijn vrijgesteld van de wettelijke verplichting jaarlijks hun jaarrekening te laten controleren door een onafhankelijke (register)accountant. Echter, 88% van de respondenten is het eens of geheel eens met de stelling dat een jaarrapport van een kleine rechtspersoon bij het beoordelen van een kredietaanvraag meer waarde heeft wanneer een accountant is betrokken bij de aanlevering van dit jaarrapport.

Uit de resultaten van de enquête blijkt dat een grote waarde wordt gehecht aan een verklaring van een accountant. Het grootste belang wordt toegekend aan een accountantsverklaring (gemiddelde score 4,31; variantie 0,94), vervolgens aan de beoordelingsverklaring (gemiddelde score van 3,74; variantie 0,78) en de samenstellingsverklaring (gemiddelde score van 3,13; variantie 1,21). Deze hoge waardering van de betrokkenheid van een accountant kan mede worden verklaard uit het feit dat de respondenten de betrokkenheid van een accountant waarderen vanwege zijn deskundigheid (gemiddelde score van 4,53; variantie 0,42) en zijn betrouwbaarheid (gemiddelde score van 4,58; variantie 0,46). Wat betreft onpartijdigheid

scoort de betrokkenheid van een accountant iets lager (gemiddelde score van 3,87; variantie 1,12).

4.3 Het gebruik van informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel

Ruim 62% van de respondenten is het oneens of geheel oneens met de stelling dat de wet- en regelgeving die kleine rechtspersonen verplicht jaarlijks een jaarrapport te deponeren bij de Kamer van Koophandel, voor een kredietverstrekker noodzakelijk is om te kunnen voorzien in zijn informatiebehoefte bij het beoordelen van een kredietaanvraag.

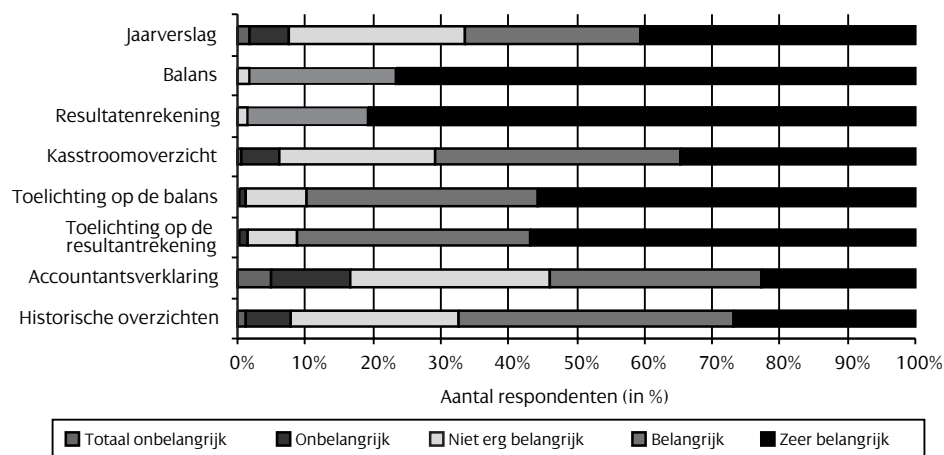
Het gebruik van informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel is derhalve ook relatief gering, zoals blijkt uit figuur 7.

Het financieel jaarrapport dat kleine rechtspersonen jaarlijks deponeren bij de Kamer van Koophandel wordt, zoals blijkt uit figuur 8, als relatief onbelangrijk beschouwd.

Dat relatief weinig gebruikgemaakt wordt van de jaarrapporten die kleine rechtspersonen deponeren bij de Kamer van Koophandel, is wellicht mede als volgt te verklaren:

- 96% van de respondenten zegt in het algemeen geen gebruik te maken van jaarrapporten afkomstig van de Kamer van Koophandel, aangezien de benodigde informatie rechtstreeks wordt verkregen van de betreffende rechtspersoon;
- 88% van de respondenten zegt in het algemeen geen

Figuur 6. Het belang van onderdelen van het jaarrapport

gebruik te maken van jaarrapporten afkomstig van de Kamer van Koophandel, aangezien deze onvoldoende informatie bevatten;

- 72% van de respondenten zegt in het algemeen geen gebruik te maken van jaarrapporten afkomstig van de Kamer van Koophandel, aangezien ze de gegevens in deze jaarrapporten onvoldoende up-to-date vinden.

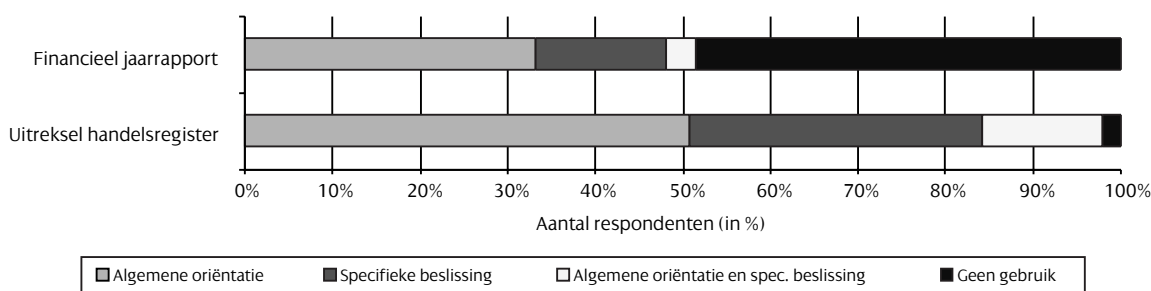
Ondanks dat relatief weinig gebruikgemaakt wordt van jaarrapporten die kleine rechtspersonen deponeren bij de Kamer van Koophandel, blijkt uit de enquête dat 63% van de respondenten van mening is dat wettelijk geregeld dient te worden dat kleine rechtspersonen jaarlijks een financieel jaarrapport deponeren bij de Kamer van Koophandel. Dit kan mogelijk worden verklaard doordat het jaarlijks moeten deponeren van een jaarrapport bij de Kamer van Koophandel, de kleine rechtspersoon verplicht de administratie zodanig in te richten dat een dergelijk jaarrapport kan worden opgesteld.

5 Conclusies en aanbevelingen

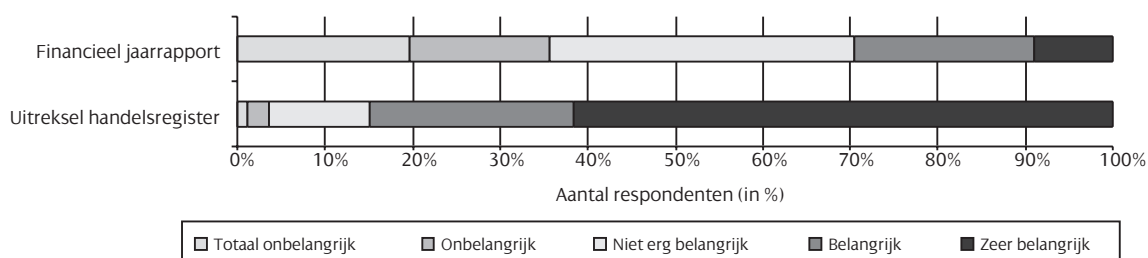
Uit de resultaten van het onderzoek kunnen de volgende conclusies worden getrokken:

- Kredietverstrekkers bij banken worden voornamelijk voorzien in hun informatiebehoeften door rechtstreeks
- contact met kleine rechtspersonen. Tijdens dit contact zijn kredietverstrekkers vooral geïnteresseerd in financiële jaarrapporten, meerjarenbegrotingen en ondernemingsplannen. Het gebruik van financiële jaarrapporten afkomstig van de Kamer van Koophandel is derhalve beperkt. In tegenstelling tot de onderzoeksbevindingen van Morris en Omrod (1989) ondervinden de respondenten thans geen problemen bij het verkrijgen van (alternatieve) informatiebronnen. Respondenten maken, zoals eveneens bleek uit het onderzoek van Berry, Citron en Jarvis (1987), bij de kredietbeoordeling gebruik van een groot aantal informatiebronnen.
- Financiële jaarrapporten nemen een belangrijke plaats in voor kredietverstrekkers bij banken als het gaat om het nemen van specifieke beslissingen. Aan alle onderdelen van het jaarrapport en met name de jaarrekening (balans, resultatenrekening met bijbehorende toelichting) wordt door kredietverstrekkers bij banken veel belang gehecht. Een financieel jaarrapport van een kleine rechtspersoon, zoals deze wordt gedeponerd bij de Kamer van Koophandel, bevat geen resultatenrekening met toelichting daarop en voorziet derhalve onvoldoende in de informatiebehoeften van de kredietverstrekker.
- Kredietverstrekkers hechten waarde aan de betrokkenheid van een accountant bij het aanleveren van

Figuur 7. Het gebruik van informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel

Figuur 8. Het belang van informatie afkomstig van de Kamer van Koophandel

informatie door kleine rechtspersonen. De accountant wordt gewaardeerd om zijn deskundigheid en betrouwbaarheid. Deze bevindingen liggen in lijn met de onderzoeksbevindingen van Bakker (1990) en Innes (1990). Een financieel jaarrapport van een kleine rechtspersoon, zoals deze wordt gedeponneerd bij de Kamer van Koophandel, bevat in het algemeen geen verklaring van een accountant en voorziet derhalve in mindere mate in de informatiebehoeften van de kredietverstrekker.

Ondanks de verschillen van dit onderzoek met het onderzoek van Bollen (kleine rechtspersonen versus middelgrote rechtspersonen, de vorm van financiële verslaggeving en het tijdsaspect) zijn er duidelijk gemeenschappelijke bevindingen:

- In de totale informatiebehoeften van de respondenten spelen de jaarrapporten een belangrijke rol. Aan de onderdelen van het jaarrapport en met name aan de jaarrekening (balans, resultatenrekening met bijbehorende toelichting) wordt door de respondenten veel belang gehecht.
- Alle onderdelen van het jaarrapport, met uitzondering van het jaarverslag, worden voornamelijk gebruikt ter ondersteuning bij het nemen van specifieke beslissingen.
- Door de respondenten wordt belang gehecht aan de aanwezigheid van een verklaring van een accountant.

Bij het hier beschreven onderzoek dient te worden opgemerkt dat geen aandacht is besteed aan het kostenaspect van de informatievoorziening, wat relevant kan zijn bij een dergelijk perceptieonderzoek. Wanneer iemand wordt gevraagd of hij bepaalde informatie belangrijk vindt, zal deze daar een veel groter belang aan hechten indien niet wordt gesproken over de kosten die verbonden zijn aan het verstrekken van deze informatie. Aangezien banken over het algemeen in de positie verkeren dat ze eisen kunnen stellen aan de informatievoorziening door kleine rechtspersonen, is niet onderzocht in hoeverre het kostenaspect hierbij een rol speelt.

De eindconclusie van de enquête onder bankmedewerkers is dat de huidige wet- en regelgeving inzake inrichtings- en publicatievereisten van jaarrapporten van kleine rechtspersonen dusdanig beperkt is dat daarmee onvoldoende wordt voorzien in de informatiebehoeften van kredietverstrekkers bij banken. Het is vanuit deze optiek, en ervan uitgaande dat aandeelhouders gezien hun betrokkenheid bij een rechtspersoon (vaak zeer direct en langdurig) geen bescherming van wet- en regelgeving nodig hebben, moeilijk te

verdedigen dat deze wet- en regelgeving gehandhaafd dient te blijven. Daarbij kan tevens de vraag worden gesteld of wet- en regelgeving zonder controle van een onafhankelijke deskundige wel zinvol is.

Toch kan op basis van het hier beschreven onderzoek niet zonder meer worden geconcludeerd dat bovengenoemde wetgeving dient te worden afgeschaft. Immers, ondanks dat aandeelhouders en kredietverstrekkers als belangrijkste gebruikersgroepen kunnen worden bestempeld, zijn er mogelijk meerdere gebruikersgroepen van financiële jaarrapporten van kleine rechtspersonen te onderkennen. Aanvullend onderzoek naar deze gebruikersgroepen is derhalve noodzakelijk.

Een oplossing, zoals reeds door Bollen (1997) is aangedragen, is het afschaffen van vrijstelling met betrekking tot de inrichting en publicatie van jaarrapporten op basis van de huidige omvangscriteria en het invoeren van vrijstellingen gebaseerd op verschillen in rechtsvorm of beursgenoteerdheid. Daarmee wordt meer aansluiting gevonden bij het doel van externe verslaggeving uitgaande van een mate van scheiding tussen eigendom en beheer van een rechtspersoon. ■

Literatuur

- Abdel-Khalik, A., (1973), The effect of aggregating accounting reports on the quality of the lending decision: an empirical investigation, *Empirical Research in Accounting: selected studies*, in: *Supplement to Journal of Accounting Research*, pp. 104-138.
- Bakker, W., (1990), How Non-GAAP financial statements affect loan officers and borrowers, in: *Journal of Commercial Bank Lending*, May, pp. 23-29.
- Benjamin, J. en K. Stanga, (1977), Differences in disclosure needs of major users of financial statements, in: *Accounting and Business Research*, summer, pp. 187-192.
- Berry, A., D. Citron en R. Jarvis, (1987), The information needs of bankers dealing with large and small companies with particular reference to proposed changes in legislation, in: *Research Report No. 7*, Certified Accountant Publications, London.
- Bollen, L.H.H., (1991), Financiële verslaggeving door middelgrote ondernemingen, in: *Accountant-adviseur: maandblad van de Nederlandse Orde van Accountants-administratieconsulenten*, maart, pp. 21-30.
- Bollen, L.H.H., (1996a), Jaarverslaggeving van kleine en middelgrote ondernemingen, in: *Tijdschrift voor Bedrijfsadministratie*, juli/augustus, pp. 295-300.
- Bollen, L.H.H., (1996b), *Financial reporting regulation for small and medium sized private firms; an empirical analysis of compliance, perceptions, costs and usefulness*, pp. 1-223.
- Bollen, L.H.H., (1997), Regulering van financiële verslaggeving van kleine en middelgrote ondernemingen, in: *Maandblad voor Accountancy en Bedrijfseconomie*, pp. 229-235.
- Bollen, L.H.H. en T.A.M.F.E van Helsland, (1998), Vrijwillige accountantscontrole bij kleine vennootschappen, in: *De Accountant*, pp. 43-49.
- Egginton, D., (1977), *Accounting for the banker*, Longman, London.
- Innes, J., (1990), External management auditing of companies: a survey of bankers, in: *Accounting, Auditing and Accountability Journal*, Vol. 3, No. 1, pp. 18-37.
- Morris, R. en P. Omrod, (1989), *The attitudes of credit analysts towards reduced disclosure by small firms*, University of Liverpool.
- NOVAA-publicatie nr. 12, (1991), *Het gebruik van financiële informatie door banken*, SDU.
- Raad voor de Jaarverslaggeving, (2002), *Richtlijnen voor de jaarverslaggeving*, Kluwer, Deventer.
- Stanga, K. en M. Tiller, (1983), Need of Loan Officers for accounting information from large versus small companies, in: *Accounting and Business Research*, winter, pp. 63-70.

Noten

- De omvang van een rechtspersoon wordt bepaald aan de hand van de volgende criteria:
 - de waarde van de activa volgens de balans, op de grondslag van verkrijgings- en vervaardigingsprijs;
 - de netto-omzet over het boekjaar;
 - het gemiddeld aantal werknemers over het boekjaar.
- Een rechtspersoon wordt als klein aangemerkt (met ingang van 1 januari 2002) indien (artikel 2:396 BW):
 - de waarde van de activa volgens de balans met toelichting, op de grondslag van verkrijgings- en vervaardigingsprijs, niet meer bedraagt dan € 3,5 miljoen;
 - de netto-omzet over het boekjaar niet meer bedraagt dan € 7 miljoen;
 - het gemiddeld aantal werknemers over het boekjaar minder bedraagt dan 50.
 Een rechtspersoon is klein indien deze op twee opeenvolgende balansdata, zonder onderbreking nadien op twee opeenvolgende balansdata, heeft voldaan aan twee of drie van bovengenoemde vereisten.
- Gegevens zijn ontleend aan kantorengids 2001 van Interpay.
- Het gebruik van een gewogen gemiddelde score is strikt genomen niet juist aangezien bij de beantwoording van de vraag gebruik gemaakt is van een ordinale schaal.

Informatiebron	x ² -waarde	Kritische grens	%-Betrouwbaarheid
Kamer van Koophandel	211,44	32,80	99,5%
Persberichten	213,58	32,80	99,5%
Brancheorganisaties	273,57	32,80	99,5%
Vergelijking met andere rechtspersonen	341,32	32,80	99,5%
Info van onafhankelijke derden	289,66	32,80	99,5%
Info van financiële analisten	305,57	32,80	99,5%

- Onder 'Financieel jaarrapport' als bron van niet-openbare informatie wordt een jaarrapport verstaan, bestaande uit een jaarverslag, een jaarrekening (balans, resultatenrekening, toelichting op beide) en overige gegevens. Dit in tegenstelling tot een financieel jaarrapport die kleine rechtspersonen deponeren bij het handelsregister, bestaande uit een beperkte balans met summere toelichting.

Informatiebron	x ² -waarde	Kritische grens	%-Betrouwbaarheid
Info uit interview management	300,38	32,80	99,5%
Door rechtspersoon aan-geleverde info uit verleden	32,38	27,49	97,5%
Info ontleend aan bedrijfsbezoeken	25,70	25,00	95,0%
Financieel jaarrapport	311,65	32,80	99,5%
Meerjarenbegroting/ondernemingsplan	346,49	32,80	99,50%
Info van onafhankelijke derden	342,71	32,80	99,50%
Notulen van vergadering management	204,65	32,80	99,50%